

Identification of Spatial planning Security Strategies for arid regions: A case study of Razavi Khorasan and South Khorasan provinces

Shahram Charkhan¹, Ayub Jafari², Seyyed Maitham Jasmia³, Hojjatollah Jahani⁴ ✉

1. Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: shahramcharkhan@ut.ac.ir

2. Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: ayobjafari71@gmail.com

3. Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: jasmimaisam@gmail.com

4. (Corresponding Author) Department of Geography, Faculty of Farabi, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: geo.hojat.1980@gmail.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Article History:

Received:

11 February 2026

Received in revised form:

31 March 2026

Accepted:

23 April 2026

Available online:

31 May 2026

Keywords:

Strategy,
Security,
Position,
SWOT,
Development.

ABSTRACT

Organizing the structure of relations between man and space can reduce the difference between regions, along with sustainable economic development and improvement of social indicators. The purpose of this research is to strategically evaluate the development capabilities of arid regions (Razavi Khorasan, South Khorasan and Semnan provinces) in order to develop these areas. This research, with a descriptive-analytical method, lists the influential factors in the development of the studied areas and By using the SWOT model and the IEA method, the strategic evaluation of the development in the studied areas was done. The results of the SWOT model of Razavi Khorasan province showed that the strong points of this province include its geographical location, especially the gateway of exchanges between Iran and Central Asia and the presence of the holy shrine of Imam Reza (a.s.). The offensive strategy was determined as the best strategy in this province. The results of the SWOT model for South Khorasan province showed that the position of this province in road transportation and the level of security are the strengths of its development. In contrast to factors such as unfavorable climatic conditions, especially the continuation of drought, it is the most important weakness of this province.

Citation: Charkhan, Sh., Jafari, A., Jasmia, S. M., & Jahani, H. (2026). Identification of Spatial planning Security Strategies for arid regions: A case study of Razavi Khorasan and South Khorasan provinces. *Journal of Spatial Planning and Development of Coastal and Border Regions*, 2 (1), 1-15.
<http://doi.org/10.22034/jpd.2024.2027538.1054>



© The Author(s)

Publisher: International University of Chahabhar

This is an open access article under the CC BY NC license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

In Iran, the gaps caused by environmental constraints in social and economic sectors are more pronounced in arid regions than the positive aspects of life in those areas. In this context, analyses of the inequalities that have emerged in various countries, including Iran, show that as natural conditions—such as lack of rainfall, soil salinity, and the like—become more severe, the extent of limitations and economic, social, and economic tensions has multiplied. Therefore, in this regard, measures and policies need to be thoroughly scientific and based on an understanding of the environment and the social life of the people. Khorasan-Razavi and South Khorasan provinces, whose common point is being located in a arid and desert region. Due to the lack of proper planning or neglect, most of these areas are faced with a crisis both in terms of population and security. Therefore, in this research, an attempt has been made to think of strategies to reduce its threats and weaknesses by recognizing the strengths and opportunities in each of these provinces.

Methodology

This research is of applied type and its research method is based on descriptive-analytical. In order to collect the information and data needed in the research process, in addition to using library and documentary studies, a survey method has been used. Specialist experts were gathered. Then using the analytical model (SWOT) including strengths, weaknesses, opportunities and threats and then scoring these provinces for strategic development is extracted. In the following, the analyzes performed are used to prepare the internal and external factors evaluation matrix (EAI).

Results and discussion

The findings of this research indicate that despite both Razavi Khorasan and South Khorasan provinces being located in an arid and desert region, their development and spatial planning strategies are significantly different. This difference cannot be attributed solely to environmental factors; rather, the decisive role of human,

institutional, geopolitical, and historical factors in this distinction is evident.

In Razavi Khorasan Province, the results of the Internal Factor Evaluation (IFE) matrix showed that the privileged geographical position as the gateway for Iran's exchanges with Central Asia (final score: 0.321) and the presence of the holy shrine of Imam Reza (AS) (score: 0.283) are the most important strengths. In contrast, the intense concentration of activities and services in the city of Mashhad (0.362) and the high unemployment rate in rural areas (0.287) were identified as the most important weaknesses. On the other hand, regarding external factors, the possession of geo-economic and geopolitical capabilities (0.321) and benefiting from the Astan Quds Razavi institution (0.320) constitute the most important opportunities. The total scores of internal factors (1.90) and external factors (2.44) indicate an above-average situation for the province, which allows for the adoption of an offensive strategy (SO). In causal terms, the more an arid province possesses a concentration of symbolic, religious, and transportation infrastructure capital, the greater its ability to transform environmental limitations into development-enhancing opportunities.

In South Khorasan Province, the situation is completely different. The most important strengths include its position on the north-south corridor (0.291) and enjoying an adequate level of security (0.198). However, in contrast, unfavorable climatic conditions and the continuation of drought (0.144) and the outflow of runoff to desert areas (0.134) have emerged as the major weaknesses. In terms of opportunities, the possibility of utilizing clean solar and wind energy (0.268) and the exploitation of the Special Economic Zone of the East of the country (0.192) are of greatest importance. Nevertheless, the total scores of internal factors (2.366) and external factors (2.191) indicate a situation in which threats and weaknesses relatively outweigh opportunities and strengths. This has led to the defensive strategy (WT) being determined as the only logical option. In causal terms, in areas where severe environmental constraints (such as chronic drought) are combined with structural weaknesses (lack of a proper system for

exploiting natural resources, unbalanced decentralization), the possibility of adopting offensive or diversification strategies disappears, and one must inevitably focus on vulnerability reduction and crisis management.

Conclusion

The main conclusions of this research are as follows:

Due to its considerable internal strengths and privileged external opportunities, Razavi Khorasan Province has the capability to implement an offensive strategy (SO). This means that the province, by relying on its geopolitical position, religious and institutional capacities, and transportation infrastructure, can marginalize environmental constraints and transform itself into a regional development hub. However, for this strategy to succeed, the detrimental centralization in the city of Mashhad must be curbed, and balanced development across the province's counties must be taken into consideration.

Due to the relative predominance of weaknesses and threats over strengths and opportunities, South Khorasan Province is compelled to adopt a defensive strategy (WT). In this path, the primary priorities are managing environmental crises (especially drought and runoff outflow), preserving the rural population through the creation of sustainable employment, and establishing a sustainable system for the exploitation of natural resources. Only after stabilizing the current situation and reducing vulnerabilities can there be a gradual move toward taking advantage of opportunities such as renewable energies and the special economic zone.

A regional management system based on spatial planning is an urgent and fundamental necessity in both provinces. The absence of such a system remains a serious threat not only in South Khorasan but also in Razavi Khorasan, despite all its advantages.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

شناسایی راهبردهای امنیتی آمایش سرزمینی برای مناطق خشک مطالعه موردی: استان‌های مرزی خراسان رضوی و خراسان جنوبی

شهرام چرخان^۱، ایوب جعفری^۲، سید میثم جاسمی^۳، حجت اله جهانی^۴ ✉

۱- گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: shahramcharkhan@ut.ac.ir

۲- گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: ayobjafari71@gmail.com

۳- گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: jasemimaisam@gmail.com

۴- نویسنده مسئول، گروه جغرافیا، دانشکده فاریابی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: geo.hojat.1980@gmail.com

چکیده	اطلاعات مقاله
سازمان‌دهی ساختار روابط میان انسان و فضا می‌تواند در کنار توسعه پایدار اقتصادی و بهبود شاخص‌های اجتماعی، تفاوت میان مناطق را کاهش دهد. هدف این پژوهش ارزیابی استراتژیک قابلیت‌های توسعه مناطق خشک (استان‌های خراسان رضوی، خراسان جنوبی و سمنان) به منظور توسعه این مناطق است. این پژوهش، با روش توصیفی - تحلیلی، فهرست کردن عوامل تأثیرگذار در توسعه مناطق مورد مطالعه و با بهره‌گیری از مدل SWOT و روش IEA به ارزیابی استراتژیک توسعه در مناطق مورد مطالعه پرداخته شد. نتایج مدل SWOT استان خراسان رضوی نشان داد که نقاط قوت این استان شامل موقعیت جغرافیایی آن به خصوص دروازه مبادلات کشور ایران با آسیای مرکزی و وجود مرقد مطهر امام رضا (ع) است. راهبرد تهاجمی به عنوان بهترین راهبرد در این استان تعیین گردید. نتایج مدل SWOT برای استان خراسان جنوبی نشان داد موقعیت این استان در حمل‌ونقل جاده‌ای و سطح امنیت به عنوان نقاط قوت توسعه آن مطرح است. در مقابل عواملی همچون شرایط اقلیمی نامناسب به خصوص تداوم خشک‌سالی به عنوان مهم‌ترین ضعف این استان می‌باشد. در این استان، بهترین راهبرد از نوع تدافعی است.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی
	تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۲۲
	تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۱/۱۱
	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۰۳
	تاریخ چاپ: ۱۴۰۵/۰۳/۱۰
	واژگان کلیدی: راهبرد، امنیت، موقعیت، SWOT، توسعه.

استناد: چرخان، شهرام؛ جعفری، ایوب؛ جاسمی، سید میثم و جهانی، حجت اله. (۱۴۰۵). شناسایی راهبردهای امنیتی آمایش سرزمینی برای مناطق خشک مطالعه موردی: استان‌های مرزی خراسان رضوی و خراسان جنوبی. *مجله آمایش و توسعه نواحی ساحلی و مرزی*، ۲(۱)، ۱۵-۱.

<http://doi.org/10.22034/jpd.2024.2027538.1054>

مقدمه

مناطق خشک، بیابانی و کویری، در حدود یک سوم خشکی های جهان را تشکیل داده است. داشتن چنین پهنه ای، لزوم توجه به پتانسیل های این مناطق، در راستای توسعه پایدار را بیش از پیش ضروری ساخته است (سپهر و صفرا بادی، ۱۳۹۲: ۱۳۹). این مناطق دارای ویژگی های منحصر به فردی از لحاظ شرایط جوی، خاکی، محیطی، تجدیدی و نظایر آن هستند که به طور کامل آن را از دیگر نواحی جدا می کند. به نوعی که در تعاریف مختلف همیشه ابعاد و ویژگی های منفی (سرزمینی با بارش سالانه کمتر از ۵۰ میلی متر، میزان تبخیر زیاد در مقایسه با بارش، دارای پوشش گیاهی فقیر و نامناسب، فرسایش آبی و بادی شدید و فعالیت و تولیدات به نسبت کم موجودات به دلایل اکولوژی) از این نواحی در نظر گرفته شده است. عوامل طبیعی نظیر توپوگرافی، میزان بارندگی، خاک مناسب و دسترسی به منابع آب، در شکل گیری فعالیت های اقتصادی مؤثرند. مطالعات تطبیقی که در مکان های مختلف جغرافیایی صورت گرفته ثابت می کند که در توزیع و تراکم جمعیت تنها یک عامل مؤثر نیست؛ چرا که دو نقطه با شرایط یکسان بایستی دارای توزیع و تراکم تقریباً یکسان باشند که چنین نیست (یاسوری، ۱۳۸۶: ۳).

امروزه افق تازه شکل گرفته مبتنی بر شرایط محیطی و بهبود بخشی شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و حتی امنیتی سبب شده است که دیگر وجود مناطق خشک در یک کشور به عنوان یک جنبه منفی تلقی نگردد و بلکه بتوان آن را یک فرصت به شمار آورد. بنابراین، توجه به پتانسیل های موجود در منطقه و تبدیل توان های بالقوه به بالفعل در قالب سکونتگاه های جدید، تجمع سکونتگاه ها، ایجاد جذابیت شغلی، فرهنگی و اجتماعی و... سبب می گردد تا بخش زیادی از این نابرابری ها را متوقف و بتوان با برنامه ریزی های مختلف اقتصادی، سیاسی و فرهنگی به نحو احسن از آن بهره برد. لذا شناخت ظرفیت ها و گونه های منحصر به فرد و در نهایت توان اکولوژیکی ویژه این نواحی در قالب تفکر سیستمی، امری ضروری برای این بوم زیست می باشد. (سپهر و همکاران، ۱۳۹۲). از طرفی در این مناطق به دلیل شرایط محیطی حاکم موجب ایجاد برخی شکاف ها و نابرابری منطقه ای شده است که ضرورت دارد با انجام مطالعات لازم و با یک دید ترکیبی مبتنی بر آمایش سرزمینی، توجه ویژه ای به این مناطق نمود (جهانیان و زندی، ۱۳۸۹).

در کشور ایران، شکاف های ناشی از محدودیت های محیطی در بخش های اجتماعی و اقتصادی در مناطق خشک بیشتر از جنبه های مثبت آن در زندگی مردم نمود پیدا کرده است. در این زمینه، تحلیل های ناشی از نابرابری های ایجاد شده در کشورهای مختلف از جمله ایران نشان می دهد که با سخت تر شدن شرایطی طبیعی از جمله فقدان بارندگی، شوری زمین و... میزان محدودیت ها و تنش های اقتصادی، اجتماعی و اقتصادی مضاعف شده است. لذا لازم است در این خصوص، تدابیر و سیاست گذاری ها کاملاً به صورت علمی و مبتنی بر شناخت محیط و زندگی اجتماعی مردم باشد. در ادامه، در این پروژه سعی شده است استان های خراسان رضوی، جنوبی و سمنان که فصل مشترک آن ها قرار گرفتن در منطقه خشک و بیابانی است مورد بررسی قرار گیرد. این استان ها، به دلیل عدم برنامه ریزی مناسب یا بی توجهی به آن ها باعث شده است که بخش اعظم این مناطق چه به لحاظ جمعیتی و چه به لحاظ امنیتی با بحران مواجه گردد. به طوری که قسمت های، بخش های شرقی و جنوب شرقی استان های خراسان رضوی و جنوبی در معرض ناپایداری امنیتی و مهاجرت بی رویه قرار دارند؛ بنابراین در این پژوهش سعی بر آن شده است که با شناخت قوت ها و فرصت های موجود در هر یک از این استان ها، راهبردهایی برای کاهش تهدیدات و ضعف های آن اندیشیده شود.

در خصوص امنیت و آمایش سرزمینی تاکنون تحقیقات زیادی انجام شده است که برای نمونه در تحقیقات خارجی می توان به گزارش نیپور (۲۰۰۵) نقش اثرهای رشد و توسعه در اتحادیه اروپا بر توسعه اقتصادی شهرهای مناطق مرزی کشورها، گولتسیس و قلتسوس (۲۰۱۱) با موضوع سنجش توسعه و نابرابری های منطقه ای در پیرامون یونان، کنسول اتحادیه اروپا

(۲۰۱۴) با موضوع به کارگیری روش‌ها و تکنیک‌های آمایش سرزمین در موضوعات امنیتی و دفاعی، به پژوهش‌گونکالو و فریرا (۲۰۱۵) با موضوع برنامه‌ریزی استراتژیک با هدف بهبود برنامه‌ریزی فضایی و سیاست کاربری اراضی، سیمنگون سونگ و هوتاسوی (۲۰۱۸) با موضوع توسعه یک منطقه در خارج از مرز اندونزی بر اساس توجه به مسائل دفاعی و امنیت ملی اشاره نمود؛ و در ادامه نیز مطالعات داخلی توسط موسوی و همکاران (۱۳۹۵) با عنوان اولویت‌بندی راهبردهای امنیت پایدار در آمایش مناطق مرزی (مطالعه موردی: استان کردستان)، یزدان پناه و همکاران (۱۳۹۶) مطالعه ارائه الگوی آمایش سرزمین نواحی ساحلی دریای مکران با رویکرد توسعه و امنیت پایدار منطقه‌ای (مطالعه موردی: شهرستان‌های چابهار و ایرانشهر)، آفتاب و هوشمند (۳۹۷) با هدف تدوین راهبردهای دفاعی-امنیتی در مناطق مرزی استان آذربایجان غربی با رویکرد آمایش سرزمین و آقامحمدی (۱۳۹۸) با موضوع شناسایی و اولویت‌بندی عوامل راهبردی مؤثر بر آمایش سرزمین از منظر امنیت ملی (مورد مطالعه: منطقه جنوب شرق ایران) انجام شد. در مجموع بر اساس بررسی‌های انجام گرفته می‌توان نتیجه گرفت که تاکنون برای استان‌های خراسان رضوی، خراسان جنوبی و سمنان در خصوص راهبردهای مناسب برای برطرف کردن نقاط ضعف و تهدیدات و همچنین شناسایی نقاط قوت و فرصت آن‌ها مطالعه‌ای صورت گرفته است. لذا هدف از این پژوهش، شناسایی راهبردهای امنیتی آمایش مناطق خشک (مورد مطالعه: استان‌های خراسان رضوی و خراسان جنوبی) جهت شناخت نقاط ضعف و تهدیدات، قوت و فرصت با استفاده از مدل SWOT می‌باشد.

مبانی نظری

آمایش سرزمین، توسعه و توسعه پایدار

آمایش سرزمین شامل اقدامات ساماندهی و نظام بخشی به فضای طبیعی، اجتماعی و اقتصادی در سطوح ملی و منطقه‌ای است که بر اساس تدوین اصلی‌ترین جهت‌گیری‌های توسعه بلندمدت کشور در قالب تلفیق برنامه‌ریزی‌های بالا و پایین و با تکیه بر قابلیت‌ها و توانمندی‌ها و محدودیت‌های منطقه‌ای در یک برنامه‌ریزی هماهنگ و بلندمدت صورت می‌گیرد (سپاهی، ۱۳۸۸: ۱۷). امروزه آمایش سرزمین، به عنوان یک راهکار جغرافیایی بی‌بدیل برای توسعه پایدار در کشورها تبدیل شده است (جعفریان و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۸). لزوم توجه ظرفیت‌ها و توانمندی‌های ذاتی و اکتسابی یک مکان مانند ناحیه، استان و یا کشور در جهت توسعه منطقی آن مکان، بیانگر مفهوم واقعی آمایش است (یزدان پناه، ۱۳۹۷: ۲۴). توسعه جریانی چندبعدی است که مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم و نهادی ملی و نیز تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه کن کردن فقر مطلق است و هدف از توسعه، رسیدن به نوعی پایداری و همزمان حرکت روبه جلو است (مختاری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴۱). توسعه به مفهوم تأمین آرزوها و ایده‌ها در ارتباط با بینش‌ها و نیازمندی‌های ماست (الیوت، ۱۳۸۷: ۷). بدین مبنا؛ توسعه پایدار با هدف برطرف کردن احتیاجات انسانی و بهبود کیفیت زندگی، به عنوان قالب مناسب برای نگرش به نحوه بهره‌برداری از منابع و ایجاد رابطه متعادل و متوازن بین انسان و طبیعت محسوب می‌شود (رضوانی، ۱۳۸۳: ۲۱۶). شیوه‌های تعامل بهره‌کشانه انسان از محیط جغرافیایی در کاهش، کمبود، تخریب و آلودگی منابع زیستی به تغییرات محیطی و بحران محیطی شده است (گل کرمی و کاویانی راد، ۱۳۹۶: ۱۱۷). از سویی دیگر، اختصاص غیراصولی منابع و امکانات به مناطق برخورداری و محرومیت سایر مناطق سبب رشد سریع و نامتقارن مناطق و عدم رشد توسعه منطقه‌ای در این کشورها شده است. نتیجه این اقدامات؛ منجر به فاصله گرفتن این کشورها از اهداف ترسیم شده برای توسعه اقتصادی شده است. عموماً عوامل محیطی و مکانی در مطالعات اقتصادی نادیده گرفته

می‌شوند. با این وجود، تفاوت‌های زیست‌محیطی نقش تعیین‌کننده‌ای در توزیع نابرابری منطقه‌ای دارند (اسکندری و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۰۱).

در ادبیات اقتصادی، عوامل محیطی متعددی در توزیع نابرابری منطقه‌ای تأثیر دارند و از آن تأثیر می‌پذیرند. آسیب‌های ایجادشده در بخش کشاورزی به علت تغییر الگوی بارش و دمای متوسط جو، بر تولید انواع محصولات کشاورزی، می‌توانند از دلایل توزیع نابرابری‌های اقتصادی - اجتماعی در بین استان‌ها باشد (خالقی و همکاران، ۱۳۹۵). از سویی دیگر، دولت‌های مدرن خواسته یا ناخواسته درگیر سیاست‌های مختلف اقتصادی نظیر سیاست‌های مالی و پولی می‌شوند، اعمال این سیاست‌ها موجب جابجایی منافع و تغییر در الگوی توزیع درآمد در میان قشرها و گروه‌های مختلف جامعه می‌شود و در نتیجه نابرابری منطقه‌ای را دچار تغییر می‌کند؛ بنابراین، نابرابری فضایی ناشی از دو عامل محدودیت‌های محیطی و توزیع نابرابر فرصت‌ها در فضای جغرافیایی است و در هر جامعه‌ای می‌تواند جلوه‌های متفاوتی به خود بگیرد. این نابرابری می‌تواند شامل نابرابری بین شهرهای بزرگ و کوچک، نابرابری جغرافیایی درون شهرهای بزرگ، نابرابری بین مناطق محروم و برخوردار و... باشد.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی و روش تحقیق آن مبتنی بر توصیفی - تحلیلی است که با به‌کارگیری ترکیبی از مدل‌های کمی و کیفی انجام شده است. به منظور گردآوری اطلاعات و داده‌های موردنیاز در فرآیند تحقیق، افزون بر بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی، از روش پیمایشی استفاده شده است. در ابتدا شناخت مختصری از مناطق مورد مطالعه از لحاظ شرایط داخلی و خارجی حاصل گردید. سپس با استفاده از روش دلفی مبتنی بر نظرات ۲۶ نفر از اساتید و کارشناسان ارشد رشته‌های جغرافیا، برنامه‌ریزی شهری، شهرسازی، اقتصاد و جامعه‌شناسی اطلاعات موردنظر شامل مهم‌ترین عوامل مؤثر در شرایط داخلی و خارجی هر یک از استان‌ها جمع‌آوری گردید. تا با تشکیل ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی و تعیین نوع استراتژی اتخاذی، راهبردهای موردنیاز مشخص گردید. در ادامه، با استفاده از مدل تحلیلی (SWOT) شامل قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها و سپس امتیازدهی به هریک از آن‌ها، راهبردهای نهایی توسعه جهت برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای این استان‌ها استخراج می‌گردد. لازم به ذکر است، در خصوص روش تحلیلی سوات (SWOT) به نکات زیر توجه شده است:

- ۱- تهیه فهرستی از تهدیدات عمده‌ای که در محیط خارجی مناطق مورد مطالعه وجود دارد.
- ۲- تهیه فهرستی از تهدیدات عمده‌ای که در محیط داخلی مناطق مورد مطالعه وجود دارد.
- ۳- تهیه فهرستی از نقاط قوت داخلی عمده‌ای که در محیط خارجی مناطق مورد مطالعه وجود دارد.
- ۴- تهیه فهرستی از نقاط ضعف داخلی عمده‌ای که در محیط خارجی مناطق مورد مطالعه وجود دارد.
- ۵- نقاط قوت داخلی و فرصت‌های خارجی مقایسه می‌شوند و نتیجه در گروه استراتژی‌های SO قرار می‌گیرد.
- ۶- نقاط ضعف داخلی را با فرصت‌های موجود در خارج مقایسه نموده و نتیجه در گروه استراتژی‌های WO قرار می‌گیرد.
- ۷- نقاط قوت داخلی را با تهدیدات خارجی مقایسه نموده و نتیجه در گروه استراتژی‌های ST قرار می‌گیرد.
- ۸- نقاط ضعف داخلی را با تهدیدات خارجی مقایسه نموده و نتیجه در گروه استراتژی‌های WT قرار می‌گیرد (احمدی و

انصاری، ۱۳۹۸).

در ادامه، تحلیل‌های انجام‌شده در مرحله تحلیل، در تهیه ماتریس ارزیابی عوامل درونی و بیرونی (IEA)^۱ استفاده می‌شود. در این روش، ماتریس ارزیابی عوامل درونی از لیست کردن نقاط قوت و ضعف محیط داخلی سیستم تهیه می‌شود و امتیاز نهایی هر عامل از ضرب هر عامل در رتبه آن عامل به دست می‌آید. ضریب عامل عددی است که بر حسب درجه اثرگذاری بر سیستم بین صفر تا ۳ به طوری که در نهایت مجموع ضرایب عوامل درونی برابر ۱ باشد، داده می‌شود. رتبه عددی است بین ۱ تا ۴ که بر حسب مثبت بودن آن عامل در سیستم به آن عامل اختصاص داده می‌شود؛ به طوری که ضعف‌ها رتبه‌ای بین ۱ تا ۲ و قوت‌ها رتبه‌ای بین ۲ تا ۴ می‌گیرند. امتیاز نهایی از ضرب ضریب در رتبه به دست می‌آید. جمع نمره نهایی از ۱ تا ۱/۹۹ نشان دهند ضعف داخلی سیستم است. نمره‌ها از ۲ تا ۲/۹۹ نشان‌دهنده وضعیت متوسط سیستم و نمره‌های ۳ تا ۴ بیانگر این است که سیستم در وضعیت عالی قرار دارد (پورمحمدی و همکاران، ۱۳۹۴).

محدوده مورد مطالعه

استان خراسان رضوی بخشی از استان پهناور خراسان بزرگ می‌باشد که پس از مصوبه دولت در سال ۱۳۸۳ و با تقسیم خراسان به سه قسمت شمالی، رضوی و جنوبی به عنوان یک استان مستقل (سالنامه آماری استان خراسان رضوی، ۱۳۸۷: ۲۳). خراسان رضوی یکی از پرجاذبه‌ترین مناطق ایران است که دربرگیرنده حرم مطهر حضرت رضا (ع) بوده و یکی از مهم‌ترین قطب‌های گردشگری مذهبی - فرهنگی ایران را تشکیل می‌دهد. تعداد جمعیت استان خراسان رضوی در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ برابر با ۵۹۹۴۴۰۲ نفر بوده است که شامل ۲۹۹۴۸۷۳ نفر زن بوده است که نسبت جنسی در این استان برابر با ۱۰۰ می‌باشد. رشد جمعیت استان خراسان رضوی نسبت به سال ۱۳۸۵ برابر با ۱۰۴ درصد می‌باشد که از متوسط رشد کشور که برابر با ۱۰۲ درصد می‌باشد، بیشتر است.

استان خراسان جنوبی در شرق ایران واقع شده است و مرکز آن شهر بیرجند می‌باشد. این استان، با مصوبه مجلس شورای اسلامی و پس از تقسیم استان خراسان به سه استان، در سال ۱۳۸۳ ایجاد شد. مساحت این استان ۱۵۱۱۹۳ کیلومتر مربع است که از نظر وسعت سومین استان کشور می‌باشد. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰، جمعیت آن برابر با ۷۳۲۱۹۲ نفر می‌باشد و از این نظر بیست و هشتمین استان کشور است (پورتال استانداری خراسان جنوبی). بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، خراسان جنوبی دارای ۱۱ شهرستان: بیرجند، قائنات، درمیان، فردوس، سراوان، سربیشه، نهبندان، زیرکوه، بشرویه، طبس و خوسف با مرکزیت شهر بیرجند، ۲۸ شهر، ۲۵ بخش و ۶۱ دهستان و ۱۸۷۳ آبادی می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

یافته‌ها

در این بخش، بر اساس نظرسنجی از صاحب‌نظران هر استان جهت فهرست نمودن مهم‌ترین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و سپس ارائه راهبردهای متناسب با هر یک از استان‌ها پرداخته می‌شود.

استان خراسان جنوبی

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده در استان خراسان جنوبی تعداد ۸ قوت داخلی در برابر ۹ ضعف داخلی (جدول ۱) و تعداد ۷ فرصت خارجی در برابر ۱۰ تهدید خارجی (جدول ۲) شناسایی و بررسی شده است.

عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف)

نتایج تحلیل عوامل داخلی نشان می‌دهد که از مجموع ۸ قوت عنوان شده، موقعیت استان در حمل‌ونقل جاده‌ای در مسیر کریدور شمال - جنوب با وزن نهایی ۰/۲۸۸ به عنوان مهم‌ترین مؤلفه از نقاط قوت توسعه استان شناخته شد؛ و پس از آن برخورداری از سطح امنیت مناسب با وزن نهایی ۰/۱۹۸ در اهمیت بعدی نقاط قوت قرار دارد. در ادامه، تحلیل (SWOT) نشان می‌دهد از مجموع ۹ ضعف عنوان شده، مؤلفه شرایط اقلیمی نامناسب و تداوم خشک‌سالی‌ها با وزن نهایی ۰/۱۴۴ به عنوان مهم‌ترین مؤلفه از نقاط ضعف شناخته شد؛ و پس از آن مؤلفه خروج روان آب‌ها و سیلاب‌ها به مناطق کویری با وزن نهایی ۰/۱۳۴ به عنوان اهمیت دوم ضعف‌ها مشخص گردید.

عوامل خارجی (فرصت و تهدید)

در مجموع ۷ فرصت برای توسعه استان عنوان شده است که مؤلفه امکان بهره‌گیری از انرژی پاک و ارزان نظیر باد و خورشید با ضریب اهمیت با وزن نهایی ۰/۲۶۸ و بهره‌برداری از منطقه ویژه اقتصادی شرق کشور مرکز استان ۰/۱۹۲ به عنوان مهم‌ترین مؤلفه فرصت گردشگری این استان شناخته شد. همچنین از مجموع ۱۰ تهدید عنوان شده از سوی کارشناسان، مؤلفه نبود نظام بهره‌برداری مناسب از عرصه‌های طبیعی با وزن نهایی ۰/۱۳۴ به عنوان مهم‌ترین تهدید توسعه استان شناخته شد.

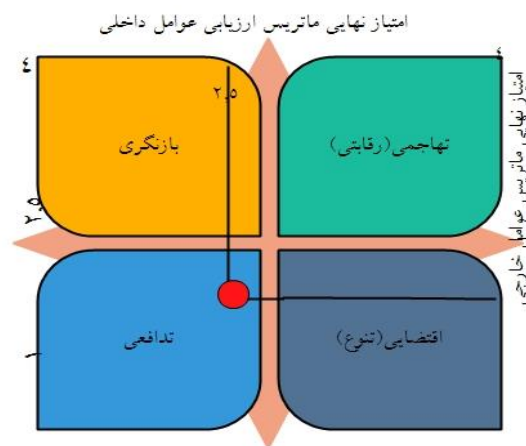
جدول ۱. میانگین وزنی نهایی عوامل درونی مؤثر بر توسعه استان خراسان جنوبی

عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها)	ضریب اهمیت (۰ - ۱)	امتیاز (۴ - ۱)	وزن نهایی
قوت‌ها			
۱ - موقعیت استان در حمل‌ونقل کریدور شمال - جنوب	۰/۰۷۳	۴	۰/۲۹۱
۲ - وجود ذخایر غنی معدنی و فلزی	۰/۰۶۳	۳	۰/۱۸۸
۳ - کشت گیاهان دارویی و محصولات کشاورزی خاص منطقه	۰/۰۵۶	۳	۰/۱۷۲
۴ - قرارگیری استان در مسیر توسعه شرق	۰/۰۴۸	۳	۰/۱۴۵
۵ - وجود منطقه بکر کویر با داشتن آبگرم معدنی	۰/۰۴۵	۳	۰/۱۴۱
۶ - وجود سدها و طرح‌های عمده آبخیزداری در سطح استان	۰/۰۵۳	۳	۰/۱۶۴
۷ - برخورداری از سطح امنیت مناسب	۰/۰۶۵	۳	۰/۱۹۸
۸ - وجود گاز و امکان بهره‌گیری از آن	۰/۰۵۱	۳	۰/۱۵۳
ضعف‌ها			
۱ - شرایط اقلیمی نامناسب و تداوم خشک‌سالی‌ها	۰/۰۷۷	۲	۰/۱۴۴
۲ - قرارگیری در مسیر گسل‌های فعال	۰/۰۵۸	۱	۰/۵۸
۳ - بحرانی بودن منابع آب استان	۰/۰۶۶	۲	۰/۱۲۸
۴ - خروج رواناب و سیلاب‌ها به مناطق کویری	۰/۰۶۸	۲	۰/۱۳۴
۵ - گسترش روزافزون جمعیت شهری و خالی شدن سکنه روستایی	۰/۰۵۹	۲	۰/۱۱۶
۶ - نبود زیرساخت‌های خدمات‌رسانی در سطح استان	۰/۰۶۳	۱	۰/۰۶۳
۷ - کمبود صنایع تبدیلی، تکمیلی و فرآوری محصولات کشاورزی صنعتی و معدنی	۰/۰۴۸	۱	۰/۰۴۸
۸ - کمبود ایستگاه‌های هیدرومتریک و تجهیزات سنجش آب	۰/۰۴۲	۲	۰/۰۸۴
۹ - گسترش روزافزون جمعیت شهری و خالی شدن سکنه روستایی	۰/۰۵۱	۲	۰/۱۰۲
جمع	۱	-	۲/۳۶۶

جدول ۲. میانگین وزنی نهایی عوامل بیرونی مؤثر بر توسعه استان خراسان جنوبی

عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها)	ضریب امتیاز (۰-۱)	امتیاز (۱-۴)	وزن نهایی
فرصت‌ها			
۱- مکان بهره‌گیری از انرژی پاک و ارزان نظیر باد و خورشید	۰/۰۶۷	۴	۰/۲۶۸
۲- رویکرد مثبت عمومی در حفظ محیط‌زیست، وجود گونه‌های نایاب گیاهی و جانوری و تنوع گونه‌ای	۰/۰۵۹	۳	۰/۱۷۷
۳- وجود شرایط مختلف برای استقرار صنایع بدون تداخل با حوزه‌های زیست‌محیطی	۰/۰۵۹	۳	۰/۱۷۷
۴- افزایش بهره‌وری از سرریزهای جمعیتی در شهرهای کوچک استان	۰/۰۴۷	۲	۰/۰۹۴
۵- افزایش بهره‌وری فعالیت‌های کشاورزی، تولید و فرآوری محصولات کشاورزی	۰/۰۶۰	۳	۰/۱۸
۶- بهره‌برداری از منطقه ویژه اقتصادی شرق کشور مرکز استان	۰/۰۶۴	۳	۰/۱۹۲
۷- سیاست‌های تشویقی دولت برای سرمایه‌گذاری در مناطق محروم	۰/۰۵۳	۳	۰/۱۵۹
تهدیدها			
۱- نبود نظام بهره‌برداری مناسب از عرصه‌های طبیعی	۰/۰۶۷	۲	۰/۱۳۴
۲- پایین بودن سطح بهره‌وری در سرمایه‌گذاری بخش اقتصادی	۰/۰۵۷	۲	۰/۱۱۴
۳- واردات غیرمجاز از کشورهای افغانستان و تهدید حوزه‌های فعالیت اقتصادی	۰/۰۶۶	۲	۰/۱۳۲
۴- پایین بودن تراکم راه‌های استان با توجه به توزیع نامتوازن جمعیت و پراکندگی آن	۰/۰۶۳	۱	۰/۰۶۳
۵- عدم توجه به کشت زعفران در سطح استان و گسترش و توسعه کشت زعفران در افغانستان	۰/۰۵۷	۱	۰/۰۵۷
۶- تراکم پایین جمعیت در مقابل وسعت استان	۰/۰۵۵	۲	۰/۱۱
۷- محدودیت منابع آب و کیفیت نامناسب آب و خاک	۰/۰۴۵	۲	۰/۰۹
۸- بهره‌برداری بی‌رویه از منابع پایه و تخریب محیط‌زیست	۰/۰۶۲	۲	۰/۱۲۴
۹- گرایش شدید به زندگی در مناطق شهری و ترک روستاها	۰/۰۵۸	۲	۰/۱۱۶
۱۰- سطح روابط خارجی کشور و تحریم‌های رسمی و غیررسمی	۰/۰۵۶	۱	۰/۰۵۶
جمع		-	۲/۱۹۱

در نهایت با توجه به میانگین وزنی هریک از عوامل داخلی و خارجی به اولویت‌بندی عوامل تأثیرگذار (نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید) بر توسعه استان، با استفاده از روش IEA به تعیین استراتژی‌ها پرداخته می‌شود شکل (۱). بر اساس نتایج آنالیز IEA مبتنی بر اهمیت عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر فرایند توسعه استان خراسان جنوبی، استراتژی‌های تدافعی (WT) می‌بایست در اولویت برنامه‌های توسعه قرار گیرد. این راهبرد به منظور مقابله با ضعف‌های درونی و تهدیدهای بیرونی ارائه می‌گردد. در پایان بر اساس جدول شماره ۳ راهبردهای تدافعی پیشنهادی به ترتیب اولویت‌بندی آورده شده است.



شکل ۱. تعیین اولویت استراتژی استان خراسان جنوبی با روش IEA

جدول ۳. اولویت‌بندی عوامل تأثیرگذار استراتژیک بر توسعه استان خراسان جنوبی

عوامل داخلی	عوامل بیرونی
اولویت‌بندی نقاط قوت (s)	اولویت‌بندی فرصت‌ها (o)
S1 - موقعیت استان در حمل‌ونقل جاده‌ای در مسیر کریدور شمال - جنوب	O 1 - امکان بهره‌گیری از انرژی پاک و ارزان نظیر باد و خورشید
S2 - برخورداری از سطح امنیت مناسب	O 2 - بهره‌برداری از منطقه ویژه اقتصادی شرق کشور مرکز استان
S 3 - وجود ذخایر غنی معدنی و فلزی	O 3 - رویکرد مثبت عمومی در حفظ محیط‌زیست، وجود گونه‌های نایاب گیاهی و جانوری و تنوع گونه‌ای
S4 - کشت گیاهان دارویی و محصولات کشاورزی خاص منطقه	O 4 - وجود شرایط مختلف برای استقرار صنایع بدون تداخل با حوزه‌های زیست‌محیطی
S 5 - وجود منطقه بکر کویر با داشتن آبگرم معدنی	O 5 - سیاست‌های تشویقی دولت برای سرمایه‌گذاری در مناطق محروم
S 6 - وجود سدها و طرح‌های عمده آبخیزداری در سطح استان	O 6 - افزایش بهره‌وری از سرریزهای جمعیتی در شهرهای کوچک استان
S 7 - وجود گاز و امکان بهره‌گیری از آن	O 7 - افزایش بهره‌وری فعالیت‌های کشاورزی، تولید و فراوری محصولات کشاورزی
S8 - وجود منطقه بکر کویر با داشتن آبگرم معدنی	
اولویت‌بندی نقاط ضعف (w)	اولویت‌بندی تهدیدها (T)
W 1 - شرایط اقلیمی نامناسب و تداوم خشک‌سالی‌ها	T 1 - نبود نظام بهره‌برداری مناسب از عرصه‌های طبیعی
W 2 - خروج رواناب و سیلاب‌ها به مناطق کویری	T2 - واردات غیرمجاز از کشورهای افغانستان و تهدید حوزه‌های فعالیت اقتصادی
W 3 - بحرانی بودن منابع آب استان	T3 - بهره‌برداری بی‌رویه از منابع پایه و تخریب محیط‌زیست
W 4 - گسترش روزافزون جمعیت شهری و خالی شدن سکنه روستایی	T4 - گرایش شدید به زندگی در مناطق شهری و ترک روستاها
W 5 - گسترش روزافزون جمعیت شهری و خالی شدن سکنه روستایی	T5 - پایین بودن سطح بهره‌وری در سرمایه‌گذاری بخش اقتصادی
W 6 - کمبود ایستگاه‌های هواشناسی و هیدرومتریک و تجهیزات سنجش آب	T6 - محدودیت منابع آب و کیفیت نامناسب آب و خاک
W 7 - نبود زیرساخت‌های خدمات‌رسانی در سطح استان	T7 - سطح روابط خارجی کشور و تحریم‌های رسمی و غیررسمی
W 8 - قرارگیری در مسیر گسل‌های فعال	T8 - از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی
W9 - نبود زیرساخت‌های خدمات‌رسانی در سطح استان	T9 - عدم توجه به کشت زعفران در سطح استان و گسترش و توسعه کشت زعفران در افغانستان
	T10 - پایین بودن تراکم راه‌های استان با توجه به توزیع نامتعادل جمعیت و پراکندگی آن

استان خراسان رضوی

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده در استان خراسان رضوی تعداد ۹ قوت داخلی در برابر ۹ ضعف داخلی (جدول ۴) و تعداد ۹ فرصت خارجی در برابر ۹ تهدید خارجی (جدول ۵) شناسایی و بررسی شده است.

عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف)

نتایج تحلیل نقش عوامل داخلی مؤثر در توسعه استان خراسان رضوی نشان می‌دهد که بیشترین امتیاز در بخش قوت‌ها به ترتیب مربوط به موقعیت ممتاز جغرافیایی به عنوان دروازه مبادلات کشور با آسیای مرکزی با امتیاز نهایی ۰/۳۳۱، وجود مرقد مطهر حضرت رضا (ع) به عنوان زیارتگاه مسلمانان جهان با امتیاز ۰/۲۸۳ و استقرار استان در مسیر شبکه‌های حمل‌ونقل جاده‌ای و ریلی و هوایی با امتیاز نهایی ۰/۲۸۱ است. در بخش ضعف‌ها نیز بیشترین امتیاز به ترتیب مربوط به تمرکز فعالیت‌های و خدمات در شهر مشهد و تشدید اثرات جابه‌جایی آن بر مهاجرت و حاشیه‌نشینی با امتیاز نهایی ۰/۳۶۲، نرخ بالای بیکاری، درآمد پایین سرانه به خصوص در نقاط روستایی با امتیاز نهایی ۰/۲۸۷ و افزایش نقاط شهری و در نتیجه آن تخلیه روستاهای مجاور ۰/۲۴۱ را کسب کردند.

جدول ۴. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی در استان خراسان رضوی

امتیاز نهایی	ضریب اهمیت (۱ - ۰)	امتیاز (۱ - ۴)	عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها)
قوت‌ها			
۰/۳۲۱	۴	۰/۰۸	موقعیت ممتاز جغرافیایی به عنوان دروازه مبادلات کشور با آسیای مرکزی
۰/۲۸۳	۳	۰/۰۷	وجود مرقد مطهر حضرت رضا (ع) به عنوان زیارتگاه مسلمانان جهان
۰/۲۸۱	۳	۰/۰۷	استقرار استان در مسیر شبکه‌های حمل‌ونقل جاده‌ای و ریلی و هوایی
۰/۲۴۶	۴	۰/۰۶	وجود کلان‌شهر مشهد به عنوان یک مرکز مهم ارائه خدمات برتر در سطح ملی و فراملی
۰/۲۴۰	۴	۰/۰۶	وجود کلان‌شهر مشهد به عنوان یک مرکز مهم ارائه خدمات برتر در سطح ملی و فراملی
۰/۱۸۰	۳	۰/۰۶	برخورداری از زمینه‌های مناسب توسعه صنعتی به ویژه نساجی
۰/۱۵۳	۳	۰/۰۵	برخورداری از تنوع اقلیمی و ذخایر طبیعی و زیست‌محیطی
۰/۱۲۶	۳	۰/۰۴	برخورداری از شبکه‌های زیربنایی و خدماتی مناسب جهت جذب سرمایه‌گذار
۰/۰۹۰	۳	۰/۰۳	وجود معادن غنی نظیر سنگ آهک و ذخایر گاز طبیعی
۱/۹۰	۴	۰/۵۲	مجموع
ضعف‌ها			
۰/۳۶۲	۴	۰/۰۹	تمرکز فعالیت‌های و خدمات در شهر مشهد و تشدید اثرات جابه‌جایی آن بر مهاجرت و حاشیه‌نشینی
۰/۲۸۷	۴	۰/۰۷	نرخ بالای بیکاری، درآمد پایین سرانه به خصوص در نقاط روستایی
۰/۲۴۱	۴	۰/۰۶	افزایش نقاط شهری و در نتیجه آن تخلیه روستاهای مجاور
۰/۱۸۳	۳	۰/۰۶	محدودیت منابع آبی و پتانسیل‌های زیرزمینی
۰/۱۵۲	۳	۰/۰۵	وجود شیوه‌های سنتی در فعالیت‌های تولیدی استان
۰/۱۵۰	۴	۰/۰۴	وجود ناهمگونی در هرم سنی جمعیت استان
۰/۱۶۵	۴	۰/۰۳	نزول بخش صنعت در تولید ناخالص داخلی
۰/۰۶۰	۲	۰/۰۳	عدم بهره‌گیری از توانمندی‌های سرزمینی استان
۱/۷		۰/۴۸	مجموع

عوامل خارجی (فرصت و تهدید)

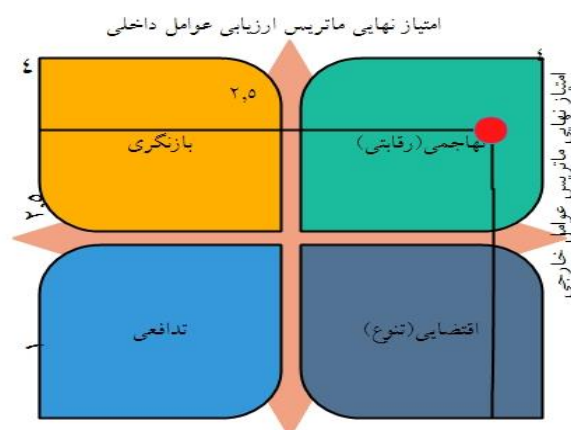
نتایج تحلیل نقش عوامل خارجی مؤثر در توسعه استان خراسان رضوی نشان می‌دهد که بیشترین فرصت‌ها به ترتیب مربوط به برخورداری از قابلیت‌های خاص ژئو اکونومیک، ژئواستراتژیک و ژئوپلیتیک با امتیاز نهایی ۰/۳۲۱، بهره‌مندی از نهاد آستان قدس رضوی به عنوان یک نهاد توانمند اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی با امتیاز ۰/۳۲۰ و امکان بهره‌گیری از انرژی‌های تجدیدشونده خورشیدی و بادی ۰/۲۸۳ است؛ و در بخش تهدیدها نیز عدم مدیریت منطقه‌ای مبتنی بر آمایش‌های سرزمین در استان با امتیاز ۰/۳۶۷، نامتعادلی در توسعه یکپارچه استان با امتیاز نهایی ۰/۲۱۴ و واگرایی واحدهای تقسیماتی و عدم ارتقاء متوازن سطح تقسیمات کشوری با امتیاز ۰/۲۱۰ بیشترین امتیاز نهایی را کسب کردند.

جدول ۵. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی در استان خراسان رضوی

امتیاز نهایی	ضریب اهمیت (۱ - ۰)	امتیاز (۱ - ۴)	عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها)
فرصت‌ها			
۰/۳۲۱	۴	۰/۰۸	وجود مراکز علمی و دانشگاه‌های بزرگ و بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی این مراکز
۰/۳۲	۴	۰/۰۶۵	برخورداری از فرصت‌های جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی
۰/۲۱۳	۳	۰/۰۶۷	بهره‌مندی از نهاد آستان قدس رضوی به عنوان یک نهاد توانمند اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی
۰/۲۸۳	۴	۰/۰۶۶	امکان بهره‌گیری از انرژی‌های تجدیدشونده خورشیدی و بادی
۰/۲۴۱	۴	۰/۰۶	ایجاد نظام مدیریت منطقه‌ای
۰/۱۸۵	۳	۰/۰۶۶	برخورداری از قابلیت‌های خاص ژئو اکونومیک، ژئواستراتژیک و ژئوپلیتیک

استفاده از توانایی‌های تولید محصولات زراعی و باغی و صادرات محصولات	۰/۰۶۵	۲	۰/۱۵۲
تهدیدها			
عدم مدیریت منطقه‌ای مبتنی بر آزمایش‌های سرزمین در استان	۰/۰۹	۴	۰/۳۶۷
نامتعادلی در توسعه یکپارچه استان	۰/۰۷	۳	۰/۳۱۳
شکندگی محیط‌زیست به عنوان محدودیت اسکان جمعیتی بر آمایش در استان	۰/۷۱	۳	۰/۳۱۱
واگرایی واحدهای تقسیماتی و عدم ارتقاء متوازن سطح تقسیمات کشوری	۰/۷۰	۳	۰/۲۱
محدودیت تأمین و انتقال آب جهت توسعه کانون‌های مهم شهری	۰/۰۶	۳	۰/۱۸۱
افت شدید سفره‌های آب زیرزمینی	۰/۰۵	۳	۰/۱۵۳
رشد نامتوازن صنعتی در سطح شهرستان‌های استان	۰/۰۴	۳	۰/۱۲۲
وجود مرزهای طولانی با کشور افغانستان و ناامنی‌های ناشی از آن	۰/۰۴	۳	۰/۱۲۰
تداوم ابهام در روابط ایران با افغانستان	۰/۰۴	۲	۰/۰۸
جمع	۱		۲/۴۴

درنهایت بر اساس نتایج آنالیز IEA مبتنی بر اهمیت عوامل داخلی و عوامل خارجی مؤثر بر فرایند توسعه استان خراسان رضوی، راهبرد قابل اجرا جهت توسعه منطقه‌ای استان خراسان رضوی از نوع تهاجمی (SO) معین شد (شکل ۲). در این استراتژی لازم است در کنار نقاط قوت محیط داخلی، از فرصت‌های محیط بیرونی نیز بهره برد. در پایان بر اساس جدول شماره (۶) راهبردهای تهاجمی پیشنهادی به ترتیب اولویت‌بندی آورده شده است.



شکل ۲. تعیین اولویت استراتژی استان خراسان رضوی با روش IEA

جدول ۶. اولویت‌بندی عوامل تأثیرگذار استراتژیک بر توسعه استان خراسان رضوی

عوامل بیرونی	عوامل درونی
فرصت‌ها (O)	نقاط قوت (S)
O1- امکان بهره‌گیری از انرژی‌های تجدیدشونده خورشیدی و بادی	S1- وجود مرقد مطهر حضرت رضا (ع) به عنوان زیارتگاه مسلمانان جهان
O2- بهره‌مندی از نهاد آستان قدس رضوی به عنوان یک نهاد توانمند اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی	S2- استقرار استان در مسیر شبکه‌های حمل‌ونقل جاده‌ای و ریلی و هوایی
O3- استفاده از حوزه‌های پر سابقه دینی و مذهبی و مشارکت اجتماعی	S3- تنوع اقلیمی، وجود دیم‌زارهای متعدد و مستعد و برخورداری از طیف گسترده‌ای از محصولات گرم سیری
O4- وجود مراکز علمی و دانشگاه‌های بزرگ و بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی این مراکز	S4- موقعیت ممتاز جغرافیایی به عنوان دروازه مبادلات کشور با آسیای مرکزی
O5- استفاده از توانایی‌های تولید محصولات زراعی و باغی و صادرات محصولات	S5- وجود کلان‌شهر مشهد به عنوان یک مرکز مهم ارائه خدمات برتر در سطح ملی و فراملی
O6- برخورداری از فرصت‌های جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی	S6- برخورداری از ظرفیت‌های گردشگری، فرهنگی و تاریخی
O7- ایجاد نظام مدیریت منطقه‌ای	S7- برخورداری از شبکه‌های زیربنایی و خدماتی مناسب جهت جذب

O8- برخورداری از قابلیت‌های خاص ژئو اکونومیک، ژئواستراتژیک و سرمایه‌گذار	
ژئوپلیتیک	S8- برخورداری از زمینه‌های مناسب توسعه صنعتی به ویژه نساجی
O9- توسعه و استقرار واحدهای صنعتی	S9- وجود معادن غنی نظیر سنگ آهک و ذخایر گاز طبیعی
تهدیدها (T)	نقاط ضعف (W)
T1- عدم تخصیص اعتبارات تملک مناسب با ظرفیت و توانمندی استان	W1- تمرکز فعالیت‌های و خدمات در شهر مشهد و تشدید اثرات جابه‌جایی آن بر مهاجرت و حاشیه‌نشینی
T2- شکنندگی محیط‌زیست به عنوان محدودیت اسکان جمعیتی بر آمایش در استان	W2- وجود ناهمگونی در هرم سنی جمعیت استان
T3- عدم مدیریت منطقه‌ای مبتنی بر آزمایش‌های سرزمین در استان	W3- نزول بخش صنعت در تولید ناخالص داخلی
T4- نامتعادلی در توسعه یکپارچه استان	W4- عدم بهره‌گیری از توانمندی‌های سرزمینی استان
T5- افت شدید سفره‌های آب زیرزمینی	W5- نرخ بالای بیکاری، درآمد پایین سرانه به خصوص در نقاط روستایی
T6- وجود مرزهای طولانی با کشور افغانستان و ناامنی‌های ناشی از آن	W6- افزایش نقاط شهری و در نتیجه آن تخلیه روستاهای مجاور
T7- واگرایی واحدهای تقسیماتی و عدم ارتقاء متوازن سطح تقسیمات کشوری	W7- محدودیت منابع آبی و پتانسیل‌های زیرزمینی
T8- محدودیت تأمین و انتقال آب جهت توسعه کانون‌های مهم شهری	W9- وجود شیوه‌های سنتی در فعالیت‌های تولیدی استان
T9- رشد نامتوازن صنعتی در سطح شهرستان‌های استان	

بحث

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که علی‌رغم قرار گرفتن هر دو استان خراسان رضوی و خراسان جنوبی در یک منطقه خشک و بیابانی، راهبردهای توسعه و آمایش سرزمینی آن‌ها به طور قابل توجهی متفاوت است. این تفاوت را نمی‌توان صرفاً به عوامل محیطی نسبت داد؛ بلکه نقش تعیین‌کننده عوامل انسانی، نهادی، ژئوپلیتیکی و تاریخی در این تمایز آشکار است.

در استان خراسان رضوی، نتایج ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) نشان داد که موقعیت ممتاز جغرافیایی به عنوان دروازه مبادلات ایران با آسیای مرکزی (امتیاز نهایی ۰/۳۲۱) و وجود حرم مطهر امام رضا (ع) (امتیاز ۰/۲۸۳) مهم‌ترین نقاط قوت هستند. در مقابل، تمرکز شدید فعالیت‌ها و خدمات در شهر مشهد (۰/۳۶۲) و نرخ بالای بیکاری در مناطق روستایی (۰/۲۸۷) به عنوان مهم‌ترین نقاط ضعف شناسایی شدند. از سوی دیگر، در بخش عوامل خارجی، برخورداری از قابلیت‌های ژئو اکونومیک و ژئوپلیتیک (۰/۳۲۱) و بهره‌مندی از نهاد آستان قدس رضوی (۰/۳۲۰) مهم‌ترین فرصت‌ها را تشکیل می‌دهند. مجموع امتیاز عوامل داخلی (۱/۹۰) و خارجی (۲/۴۴) نشان‌دهنده وضعیت متوسط به بالای استان است که امکان اتخاذ راهبرد تهاجمی (SO) را فراهم می‌کند. به عبارت علی، هرچه یک استان خشک از تمرکز سرمایه‌های نمادین، مذهبی و زیرساخت‌های حمل‌ونقل برخوردار باشد، توانایی آن برای تبدیل محدودیت‌های محیطی به فرصت‌های توسعه‌افزا بیشتر خواهد بود.

در استان خراسان جنوبی، وضعیت کاملاً متفاوت است. مهم‌ترین نقاط قوت شامل موقعیت در کریدور شمال-جنوب (۰/۲۹۱) و برخورداری از سطح امنیت مناسب (۰/۱۹۸) است، اما در مقابل، شرایط اقلیمی نامناسب و تداوم خشکسالی (۰/۱۴۴) و خروج رواناب‌ها به مناطق کویری (۰/۱۳۴) به عنوان عمده‌ترین نقاط ضعف ظاهر شده‌اند. در بخش فرصت‌ها، امکان بهره‌گیری از انرژی پاک خورشیدی و بادی (۰/۲۶۸) و بهره‌برداری از منطقه ویژه اقتصادی شرق کشور (۰/۱۹۲) بیشترین اهمیت را دارند. با این حال، مجموع امتیاز عوامل داخلی (۲/۳۶۶) و خارجی (۲/۱۹۱) نشان‌دهنده وضعیتی است که در آن تهدیدها و ضعف‌ها بر فرصت‌ها و قوت‌ها غلبه نسبی دارند. این امر موجب شده است که راهبرد تدافعی (WT) به عنوان تنها گزینه منطقی تعیین شود. از نظر علی، در مناطقی که محدودیت‌های محیطی شدید (مانند خشکسالی مزمن) با ضعف‌های ساختاری (نبود نظام بهره‌برداری مناسب از منابع طبیعی، تمرکززدایی نامتوازن) همراه می‌شود، امکان اتخاذ

راهبردهای تهاجمی یا تنوع‌بخش از بین می‌رود و ناگزیر باید بر کاهش آسیب‌پذیری و مدیریت بحران متمرکز شد. یک یافته مهم علمی دیگر اینکه، نبود نظام مدیریت منطقه‌ای مبتنی بر آمایش سرزمین در هر دو استان به عنوان یک تهدید مشترک (در خراسان رضوی با امتیاز ۰/۳۶۷ و در خراسان جنوبی با عنوان «نبود نظام بهره‌برداری مناسب از عرصه‌های طبیعی» با امتیاز ۰/۱۳۴) شناسایی شده است. این ضعف ساختاری، عملاً بزرگ‌ترین مانع برای حرکت از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب در هر دو استان محسوب می‌شود.

از منظر تطبیقی، آنچه خراسان رضوی را از خراسان جنوبی متمایز می‌کند، انباشت تاریخی فرصت‌های ژئوپلیتیکی و نهادی است. وجود آستان قدس رضوی به عنوان یک نهاد قدرتمند اقتصادی-اجتماعی، همراه با موقعیت مرزهای بین‌المللی و جاذبه‌های مذهبی، یک مزیت مرکب ایجاد کرده است که حتی در شرایط محیطی خشک نیز امکان رشد را فراهم می‌آورد. در مقابل، خراسان جنوبی فاقد چنین مزیت‌های مرکبی است و عمده توانمندی‌های آن (مانند انرژی‌های تجدیدپذیر و منطقه ویژه اقتصادی) هنوز در مرحله بالقوه باقی مانده‌اند و به فعلیت نرسیده‌اند.

نتیجه‌گیری

بر اساس یافته‌های حاصل از مدل SWOT و تحلیل IEA، می‌توان نتیجه گرفت که توسعه پایدار و امنیت در مناطق خشک ایران، نیازمند اتخاذ راهبردهای افتراقی و بومی‌شده است و سیاست‌های یکسان و از بالا به پایین در این مناطق محکوم به شکست خواهد بود.

نتیجه اصلی پژوهش این است که:

۱) استان خراسان رضوی به دلیل برخورداری از نقاط قوت داخلی قابل‌توجه و فرصت‌های بیرونی ممتاز، قابلیت اجرای راهبرد تهاجمی (SO) را دارد. این بدان معناست که استان می‌تواند با تکیه بر موقعیت ژئوپلیتیکی، ظرفیت‌های مذهبی و نهادی، و زیرساخت‌های حمل‌ونقل، محدودیت‌های محیطی را به حاشیه رانده و خود را به قطب توسعه منطقه‌ای تبدیل کند. با این حال، برای موفقیت این راهبرد، باید تمرکزگرایی آسیب‌زا در شهر مشهد مهار شده و توسعه متوازن در سطح شهرستان‌ها مورد توجه قرار گیرد.

۲) استان خراسان جنوبی به دلیل غلبه نسبی ضعف‌ها و تهدیدها بر قوت‌ها و فرصت‌ها، ناگزیر از اتخاذ راهبرد تدافعی (WT) است. در این مسیر، اولویت اول مدیریت بحران‌های محیطی (به ویژه خشکسالی و خروج رواناب‌ها)، حفظ جمعیت روستایی از طریق ایجاد اشتغال پایدار، و ایجاد نظام بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی می‌باشد. تنها پس از تثبیت وضعیت موجود و کاهش آسیب‌پذیری‌ها، می‌توان به تدریج به سمت بهره‌گیری از فرصت‌هایی مانند انرژی‌های تجدیدپذیر و منطقه ویژه اقتصادی حرکت کرد.

۳) نظام مدیریت منطقه‌ای مبتنی بر آمایش سرزمین در هر دو استان یک نیاز فوری و اساسی است. نبود چنین نظامی، نه تنها در خراسان جنوبی که در خراسان رضوی با وجود تمامی مزیت‌ها، به عنوان یک تهدید جدی باقی مانده است. در پایان، این پژوهش تأکید می‌کند که خشکی محیط، سرنوشتی حتمی و غیرقابل‌تغییر برای مناطق نیست. تجربه خراسان رضوی نشان می‌دهد که با انباشت سرمایه‌های نهادی، ژئوپلیتیکی و زیرساختی می‌توان حتی در سخت‌ترین شرایط محیطی نیز به توسعه دست یافت. در مقابل، خراسان جنوبی نمایانگر وضعیتی است که در آن فقدان چنین مزیت‌های مرکبی، همراه با ضعف در مدیریت منابع، منطقه را در موقعیت تدافعی و واکنشی نگه داشته است. بنابراین، پیشنهاد اصلی این پژوهش به برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران این استان است که پیش از هرگونه مداخله توسعه‌ای، ابتدا جایگاه هر استان را در ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی مشخص کنند و سپس مداخلات را دقیقاً متناسب با همان جایگاه طراحی نمایند. هرگونه

کپی برداری از راهبردهای استان خراسان رضوی برای استان خراسان جنوبی، نه تنها مفید نخواهد بود، بلکه ممکن است منابع محدود را از مسیرهای درست منحرف کرده و بحران‌های موجود را تشدید کند.

حامی مالی

این اثر حامی مالی ندارد.

سهم نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمامی بخش‌ها و مراحل پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به‌ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- احمدی، عباس و انصاری زهرا. (۱۳۹۸). بررسی آمایش مناطق مرزی بر اساس مدل سوات (از بندرعباس تا گواتر). *آمایش سیاسی* فصل ۱. (۳): ۱۴۶-۱۳۹.
- اسکندری عطا، محمدرضا؛ مهرگان، نادر، پورفرج، علیرضا و کریمی پتانلار، سعید. (۱۳۹۸). تحلیل فضایی نابرابری منطقه‌ای با تأکید بر عوامل محیطی و سیاسی. *اقتصاد و توسعه منطقه‌ای*، ۲۶(۱۸)، ۱۹۷-۲۲۰.
- آفتاب، احمد و هوشمند، اکبر. (۱۳۹۷). تدوین راهبردهای دفاعی-امنیتی در مناطق مرزی استان آذربایجان غربی با رویکرد آمایش سرزمین. *راهبرد دفاعی*، ۱۶(۶۳)، ۱۵۳-۱۸۷.
- آقامحمدی، داود. (۱۳۹۸). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل راهبردی مؤثر بر آمایش سرزمین از منظر امنیت ملی (مورد مطالعه: منطقه جنوب شرق ایران). *مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی*، ۳(۱۲)، ۱۰۹-۱۳۶.
- پورمحمدی، محمدرضا؛ نییمی، کیومرث و ایرانی، احمد. (۱۳۹۴). ارزیابی و تدوین استراتژی‌های توسعه پایدار گردشگری با استفاده از تکنیک *SWOT* و *IEA* مطالعه موردی: شهرستان بانه. *مجله گردشگری شهری*، ۲(۳)، ۳۰۵-۳۱۹.
- جعفریان، بابک؛ سرور، رحیم و برنا، رضا. (۱۳۹۸). شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر وضعیت آینده آمایش سرزمین استان تهران با رویکرد آینده‌پژوهی. *جغرافیای سرزمین*، ۱۶(۶۱)، ۱۷-۳۶.
- جهانیان، منوچهر و زندی، ابتهال. (۱۳۸۹). بررسی پتانسیل‌های اکوتوریسم مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد، با استفاده از الگوی تحلیل *SWOT*. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی)*، ۴۲(۷۴)، ۶۱-۷۴.
- خالقی، سعیده؛ بزازان، فاطمه و مدنی، شیمیا. (۱۳۹۴). اثر تغییر اقلیم بر تولید بخش کشاورزی و بر اقتصاد ایران (رویکرد ماتریس حسابداری اجتماعی). *فصلنامه تحقیقات اقتصاد کشاورزی*، ۷(۲۵)، ۱۱۳-۱۳۵.
- رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۳). *مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران*. چاپ دوم، تهران: نشر قومس
- سپهر، عادل و صفربادی، اعظم. (۱۳۹۲). تحلیل شاخص‌های اثرگذار بر توسعه اکوتوریسم در مناطق بیابانی ایران. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی)*، ۴۵(۴)، ۱۳۷-۱۵۴.
- سهامی، حبیب‌الله. (۱۳۸۸). *آمایش و مکان‌یابی*. چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه مالک اشتر

گل کرمی، عابد و کاویانی راد، مراد. (۱۳۹۶). تأثیر محدودیت منابع آب بر تنش‌های هیدروپلیتیک (نمونه موردی: حوضه آبریز مرکزی ایران با تأکید بر حوضه آبریز زاینده‌رود). *جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۲۸(۱)، ۱۱۳-۱۳۴.

مجید یاسوری. (۱۳۹۰). بررسی روند توزیع جغرافیایی جمعیت ایران، آینده‌نگری، مشکلات و راهبردها، نشریه جمعیت، ۱۷(۷۳)، ۱.

مختاری هشی، حسین؛ مؤمنی، مهدی و باقری، مهرداد. (۱۳۹۳). تدوین راهبردهای آمایش مناطق مرزی؛ مطالعه موردی مرزهای شرقی کشور. *فصل‌نامه تحقیقات جغرافیایی*، ۲۹ (۳)، ۲۳۷-۲۵۴.

مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰). سرشماری نفوس و مسکن.

موسوی، میرنجم؛ ویسیان، محمد و خلیفی پور، حکیمه. (۱۳۹۵). اولویت‌بندی راهبردهای امنیت پایدار در آمایش مناطق مرزی (مطالعه موردی: استان کردستان). *پژوهش‌های جغرافیایی سیاسی*، ۱(۲)، ۵۵-۷۷.

یزدان پناه درو، کیومرث. (۱۳۹۷). نقش تطبیقی آمایش سرزمین در تبیین رابطه جغرافیا با توسعه: با تأکید بر نواحی خاص مرزی، ساحلی جنوب ایران. *فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، ۸(۳۱)، ۷-۲۳.

یزدان پناه، کیومرث؛ الماسی، بهنام و محمدی کاظم‌آبادی، لیلا. (۱۳۹۶). ارائه الگوی آمایش سرزمین نواحی ساحلی دریای مکران با رویکرد توسعه و امنیت پایدار منطقه‌ای (مطالعه موردی: شهرستان‌های چابهار و ایرانشهر). *پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری*، ۵(۴)، ۵۳۹-۵۶۴.

الیوت، جنیفر. (۱۳۸۷). *مقدمه‌ای بر توسعه پایدار در کشورهای درحال توسعه*. ترجمه عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری و حسن رحیمی؛ چاپ اول، تهران: انتشارات مؤسسه توسعه روستایی.

References

- Aftab, A., & Houshmand, A. (2018). Developing security and defense strategies in the border areas of West Azerbaijan with territorial planning approach. *Defence Studies*, 16(3), 153-187. [In Persian]
- Agha Mohammadi, D. (2020). Identifying and prioritizing strategic factors affecting land preparation from the perspective of national security (Case study: South East of Iran). *Interdisciplinary Studies on Strategic Knowledge*, 3(12), 109-136. [In Persian]
- Ahmadi, S. A., & Ansari, Z. (2019). Survey of border regions according to SWOT model (From Bandar Abbas to Goater). *Journal of Spatial Planning and Development*, 1(3), 139-146. [In Persian]
- Amirahmadi, H. (1986). Regional planning in Iran: A survey of problems and policies. *The Journal of Developing Areas*, 20(4), 501-532.
- Council of the European Union. (2014, March 12). *Council confirms deal on maritime spatial planning* (Press Release 7500/14, PRESSE 132). Brussels.
- Dadashpour, H., Alizadeh, B., & Madani, B. (2011). Investigation and analysis of development trend and spatial inequalities in West Azarbaijan provinces. *Journal of Social Sciences*, 53, 173-208.
- Elliott, J. (2007). *An introduction to sustainable development in developing countries*. (A. R. Roknoddin Eftekhari & H. Rahimi, Trans.; 1st ed.). Tehran: Rural Development Institute Publications. [In Persian]
- Eskandari, A., Mehrgan, M. R., Porfaraj, A., & Karimi Patanlar, S. (2018). Spatial analysis of regional inequality with emphasis on environmental and political factors. *Regional Economics and Development*, 26(18), 197-220. [In Persian]
- Goletsis, Y., & Chletsos, M. (2011). Measurement of development and regional disparities in Greek periphery: A multivariate approach. *Socio-Economic Planning Sciences*, 45(4), 174-183.
- Golkarami, A., & Kavyani Rad, M. (2017). The effect of limited water resources on hydropolitical tensions (Case study: Iran's central catchment with emphasis on Zayandehrood basin). *Geography and Environmental Planning*, 28(1), 113-134. [In Persian]

- Gonçalves, J., & Ferreira, J. A. (2015). The planning of strategy: A contribution to the improvement of spatial planning. *Land Use Policy*, 45, 86-94.
- Jafarian, B., Sarvar, R., & Banna, R. (2018). Identifying the key factors affecting the future state of land use in Tehran province with a future research approach. *Geography of Land*, 16(61), 17-36. [In Persian]
- Jahanian, M., & Zandi, A. (2010). Investigation of ecotourism potentials in desert and desert areas around Yazd Province using SWOT analysis model. *Human Geography Research*, 42(74), 61-74. [In Persian]
- Kano, H. (1996). Urbanization post-revolution. *Development Economies*, 34(4), 424-446.
- Khalegi, S., Bazazan, F., & Madani, S. (2015). The effects of climate change on agricultural production and Iranian economy. *Agricultural Economics Research*, 7(25), 113-135. [In Persian]
- Mokhtari Hashi, H., Momeni, M., & Bagheri, M. (2014). The preparation of spatial planning strategies for border areas (Case study: Eastern borders of Iran). *Geographical Researches*, 29(3), 237-254. [In Persian]
- Mousavi, M., Waysian, M., & Khalifipour, H. (2016). Prioritizing sustainable security strategies in borderline areas: Case study of Kurdistan Province. *Research Political Geography Quarterly*, 1(2), 55-77. [In Persian]
- Niebuhr, A., & Stiller, S. (2005). *Integration effects in border regions: A survey of economic theory and empirical studies (HWWA Discussion Paper)*. Hamburg Institute of International Economics.
- Pourmohammadi, M. R., Naimi, K., & Irani, A. (2015). The analysis and compilation of tourism sustainable development strategy by using SWOT and IEA (Case study: Baneh County). *Journal of Urban Tourism*, 2(3), 305-319. [In Persian]
- Rezvani, M. R. (2013). *Introduction to rural development planning in Iran* (2nd ed.). Tehran: Qoms Publishing. [In Persian]
- Sepehr, A., & Safarabadi, A. (2012). Analysis of indicators affecting the development of ecotourism in the desert areas of Iran. *Human Geography Research*, 45(4), 137-154. [In Persian]
- Simangunsong, F., & Hutasoit, I. (2018). A study of the development of Natuna Regency as a key site on Indonesia's outer border with particular regard to national defense and security issues in the South China Sea. *Journal of Marine and Island Cultures*, 7(2), 1-11.
- Sohami, H. (2009). *Searching and locating* (1st ed.). Tehran: Malik Ashtar University Press. [In Persian]
- Statistical Centre of Iran. (2016). *Population and housing census results*. Tehran. [In Persian]
- Yasoori, M. (2010). Study of process of the geographical distribution of Iran population: Prospective, problems and strategies. *Journal of Population*, 74(74), 1-24. [In Persian]
- Yazdan Panah, Q., Almasi, B., & Mohammadi Kazem Abadi, L. (2017). Identification of spatial planning pattern for Makran coastal areas with an approach to sustainable regional security and development (Case study: Chabahar and Iranshahr County). *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 5(4), 539-564. [In Persian]